

Cüneyt EVREN

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'ni 1991'de bitirdi. Psikiyatri uzmanlık eğitimini Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde 1996'de tamamladı. Aynı yıl hastanenin Alkol Madde Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi'nde (AMATEM) başasistan olarak çalışmaya başladı, 2006 yılında doçent, 2012 yılında ise Eğitim Görevlisi oldu.

Türkiye Psikiyatri Derneği'nde 2011-2014 tarihleri arasında Psikiyatride Araştırma Çalışma Birimi Koordinatörlüğü'nü, 2014-2018 tarihleri arasında ise Alkol Madde Kullanım Bozukluğu Çalışma Birimi Koordinatörlüğü'nü üstlendi. Yine Türkiye Psikiyatri Derneği'nde 2011-2016 tarihleri arasında Bilimsel Toplantı Düzenleme Kurulu üyeliğini, 2016-2018 tarihleri arasında ise Kongre Düzenleme Kurulu Başkanlığı'nı yürütmüştür.

Kendisinin önemli bir kısmı alkol madde bağımlılığı alanında olmak üzere 250'nin üzerinde Ulusal ve Uluslararası bilimsel yayını ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Halen AMATEM'in sorumluluğunu, Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi Editörlüğünü, Bakırköy Araştırma ve İleri Eğitim Merkezi (BARİLEM) Başkanlığı'nı ve Yeşilay Bilim Komisyonu üyeliğini yürütmektedir.

© 2019 Türkiye Psikiyatri Derneği (Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Türkiye Psikiyatri Derneği'nin yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.)

ISBN: 978-605-81674-1-4

1. Baskı: Nisan 2019, Ankara

Baskı Adedi: 1000

Yayına Hazırlayan

Cüneyt EVREN

Son Okuma

Ebru ALDEMİR

Ömer AYDEMİR

Aruz BOZKURT

Hatice ÖZDEMİR REZAKİ

Hikmet Ekin SÖNMEZ

Ersin UYGUN

TPD Yayıncılık Kurulu

Yayın Hizmetleri

BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın Yayın ve Tanıtım Ltd. Şti.,

Ziya Gökalp Cad. 30/31, 06420 Kızılay, Ankara

Tel: (0312) 431 30 62

www.bayt.com.tr

Baskı:

Milki Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

Matbaacılar Sanayi Sitesi

1516/1 Sokak, No: 27, Yenimahalle / Ankara

Tel (0312) 395 21 28

Baskı Tarihi: Nisan 2019

TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ
ALKOL VE MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARI
ÇALIŞMA BİRİMİ

Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları | Temel Başvuru Kitabı

Yayına Hazırlayan
Cüneyt EVREN

Çalışma Birimleri Dizisi – No: 24

İçindekiler

Yazarlar	viii
Sunuş	ix
Önyazı	x
1 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunun Nörobiyolojisi	1
<i>Ebru ALDEMİR, Ali Saffet GÖNÜL</i>	
2 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunda Acil Durumlara Yaklaşım ve Tedavi	13
<i>Cüneyt EVREN, Ercan DALBUDAK</i>	
3 Alkol ve Madde Kullanımı Ne Zaman Sorundur, Nasıl Saptanır?: Tanı ve Değerlendirme	34
<i>Artuner DEVECİ</i>	
4 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu Olan Hastaya Yaklaşım	54
<i>Kültegin ÖGEL, Cüneyt EVREN</i>	
5 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunda Tedavi için Motivasyonu ve Uyumunu Arttırma	62
<i>Kültegin ÖGEL, Figen KARADAĞ</i>	
6 Alkol ve Kullanım Bozukluğunda Kısa Müdahale	71
<i>Ebru ALDEMİR</i>	
7 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunda 12 Basamak Uygulamaları	79
<i>Zebra ARIKAN</i>	
8 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunda Bilişsel Davranışçı Terapiler	87
<i>F. Mükerrem GÜVEN</i>	
9 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunda Depreşmeyi Önleme	104
<i>Figen KARADAĞ, Kültegin ÖGEL</i>	
10 Akut Alkol İntoksikasyonlarına Yaklaşım ve Tedavi	115
<i>Özyıl ÖZTÜRK SARIKAYA</i>	
11 Alkol Yoksunluğu ve Deliryum Tremens Tedavisi	123
<i>Gökhan UMUT, Cüneyt EVREN</i>	
12 Alkol Kullanım Bozukluğunda Farmakolojik Tedavi Seçenekleri	144
<i>Müge BOZKURT, Cüneyt EVREN</i>	
13 Opioid İntoksikasyonlarına Yaklaşım ve Tedavi	168
<i>Özyıl ÖZTÜRK SARIKAYA</i>	
14 Buprenorfin/Nalokson Uygulamaları ve Kazanılan Tecrübeler	176
<i>Cüneyt EVREN</i>	
15 Opioid Yoksunluk Sendromu ve Tedavisi	190
<i>Gökhan UMUT, Cüneyt EVREN</i>	
16 Buprenorfin ile Opioid İdame Tedavisi	206
<i>Cüneyt EVREN</i>	

17	Opioid Kullanım Bozukluğunda Antagonist Tedavi	220
	<i>Ercan DALBUDAK, Müge BOZKURT</i>	
18	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu ve Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu İlişkisi.....	233
	<i>Cüneyt EVREN, Ercan DALBUDAK</i>	
19	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu ve Depresyon.....	247
	<i>Mehmet Bülent SÖNMEZ</i>	
20	Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları ve Bipolar Bozukluk	260
	<i>Mehmet Erdal VARDAR</i>	
21	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu ve Anksiyete Bozuklukları	270
	<i>Gülcan GÜLEÇ</i>	
22	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu ve Psikotik Bozukluklar	281
	<i>Berna Diclenur ULUĞ</i>	
23	Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları ve Travma ile İlişkili Bozukluklar.....	292
	<i>Demet GÜLEÇ ÖYEKÇİN</i>	
24	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluklarında Kişilik Özellikleri ve Kişilik Bozukluğu Komorbiditesi	304
	<i>Yıldız AKVARDAR</i>	
25	Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları ve Fiziksel Hastalık Komorbiditesi	316
	<i>Bilge EVREN</i>	
26	Esrar: Tüm Zamanların En Çok Tercih Edileni	349
	<i>Özyıl ÖZTÜRK SARIKAYA</i>	
27	Değişen Yüzyüyle Sentetik Kannabinoidler.....	360
	<i>Müge BOZKURT, Cüneyt EVREN</i>	
28	Kokain: Kullanım Özellikleri, Etkileri ve Tedavisine Genel Bir Bakış.....	371
	<i>Hanife YILMAZ ÇENGEL</i>	
29	Amfetamin ve Metamfetamin: Köşede Bekleyen Sorun.....	392
	<i>Müge BOZKURT, Cüneyt EVREN, Aslıhan ESLEK</i>	
30	Sentetik Katinonlar Hakkında Bildiklerimiz	405
	<i>Ebru ALDEMİR</i>	
31	Ecstasy (MDMA) Kullanım Bozukluğu: Bir Gözden Geçirme.....	412
	<i>İzgi ALNIAK</i>	
32	Halüsinojen Kullanım Bozukluğu: Güncelleme	440
	<i>Demet GÜLEÇ ÖYEKÇİN</i>	
33	Sedatif-Hipnotik ve Anksiyolitikler	460
	<i>Aslıhan ESLEK</i>	
34	İnhalan (Uçucu) Madde Kullanım Bozukluğu: Güncelleme	470
	<i>Gökhan UMUT</i>	
35	Ergenlerde Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu	484
	<i>Zeki YÜNCÜ</i>	

36	Yaşlılarda Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu <i>Cüneyt EVREN</i>	497
37	Doktorlarda Madde Kullanımı Bir Sorun Mu? Tedavi Edilebilir Mi? <i>Yıldız AKVARDAR</i>	507
38	Kadın, Gebelik ve Alkol Madde Kullanım Bozuklukları <i>Ayşe Ender ALTINTOPRAK</i>	518
39	Ağrı Tedavisi ve Madde Kullanım Bozukluğu <i>Vahap KARABULUT</i>	534
40	Bulaşıcı Kronik Hastalıklarla (HIV/AIDS ve Hepatit C) Madde Kullanım Bozukluğu İlişkisi ve Zarar Azaltma Yaklaşımı <i>İzgi ALNIAK</i>	563
41	Reçeteli İlaçların Kötüye Kullanımı ve Kullanım Bozukluğu <i>Vahap KARABULUT</i>	589
42	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluklarının Uyku Bozuklukları ile İlişkisi <i>Cüneyt EVREN, Gökhan UMUT</i>	624
43	Sigara Kullanım Bozukluğuna Yaklaşım ve Tedavi <i>Selime ÇELİK ERDEN, F. Mükerrrem GÜVEN</i>	649
44	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunun Adli Süreçlere Pratikte Yansımaları <i>Cüneyt EVREN, Fatih ÖNCÜ</i>	666
45	Bağımlılık ve Etik <i>Fatih ÖNCÜ, Cüneyt EVREN</i>	716
46	Alkol ve Madde Kullanım Bozukluklarında Kullanılabilecek Ölçekler <i>Cüneyt EVREN, Bilge EVREN</i>	739
	KONU DİZİNİ	787

Yazarlar

Yıldız AKVARDAR, Prof. Dr.

Marmara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul

Ebru ALDEMİR, Uzm. Dr.

Ege Üniversitesi, Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, İzmir

İzgi ALNIAK, Uzm. Dr.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM Kliniği, İstanbul

Ayşe Ender ALTINTOPRAK, Prof. Dr.

Ege Üniversitesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir

Zehra ARIKAN, Prof. Dr.

Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara

Müge BOZKURT, Doç. Dr.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM Kliniği, İstanbul

Selime ÇELİK ERDEN, Doç. Dr.

Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, İstanbul

Ercan DALBUDAK, Doç. Dr.

Serbest Hekim, Ankara

Artuner DEVECİ, Prof. Dr.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Bağımlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Manisa

Aslıhan ESLEK, Uzm. Dr.

Serbest Hekim, Manisa

Bilge EVREN, Uzm. Dr.

Baltalimanı Kemik Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Kliniği, İstanbul

Cüneyt EVREN, Doç. Dr.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM Kliniği, İstanbul

Ali Saffet GÖNÜL, Prof. Dr.

Ege Üniversitesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir

Demet GÜLEÇ ÖYEKÇİN, Doç. Dr.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Çanakkale

Gülcan GÜLEÇ, Prof. Dr.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Eskişehir

Mükerrem GÜVEN, Uzm. Dr.

Özel Lara Anadolu Hastanesi, AMATEM, Antalya

Vahap KARABULUT, Uzm. Dr.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM Kliniği, İstanbul

Figen KARADAĞ, Prof. Dr.

Serbest Hekim, İstanbul

Kültegin ÖGEL, Prof. Dr.

Moodist Psikiyatri ve Nöroloji Hastanesi, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul

Fatih ÖNCÜ, Doç. Dr.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Adli Psikiyatri Kliniği, İstanbul

Özyıl ÖZTÜRK SARIKAYA, Uzm. Dr.

Serbest Hekim, Bursa

Mehmet Bülent SÖNMEZ, Doç. Dr.

Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Edirne

Berna Diclennur ULUĞ, Prof. Dr.

Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara

Gökhan UMUT, Doç. Dr.

Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, AMATEM Kliniği, İstanbul

Mehmet Erdal VARDAR, Prof. Dr.

Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Edirne

Hanife YILMAZ ÇENGEL, Uzm. Dr.

Bakırköy Prof.Dr. Mazhar Osman Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul

Zeki YÜNCÜ, Prof. Dr.

Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı, İzmir

Sunuş

Yayıncılık Kurulu ve Alkol Madde Kullanım Bozuklukları Çalışma Birimi, “Psikiyatride Güncel - Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunda Yaklaşım ve Tedavi” sayısının hızla tükenmesi, ayrıca çalışma biriminin 2012 baskılı kitabının el kitabı olması nedeniyle kapsamlı bir ders kitabı hazırlanması kararı aldı. Derneğimizin oldukça verimli çalışan çalışma birimlerinden biri olan Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları Çalışma Birimi, yoğun ve disiplinli bir çalışmayla ALKOL ve MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARI | Temel Başvuru Kitabını hazırladı.

Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu tedavisi, motivasyonel görüşmeden, ilaç tedavisine, rehabilitasyona birçok özel alan içermektedir. Müdahalenin eğitimli bir ekip tarafından yürütülmesi ve tüm ekibin bu alanda çalışma devamlılığının sağlanması, tedavinin sonuçlarını doğrudan etkilemektedir. Ancak eğitim verilen kurumlar arasındaki donanım farklılıkları önemli bir zorluk oluşturmaktadır. Bu zorlukların aşılmasında kitabın sınırlı da olsa bir katkısı olacaktır.

Kitap hem teorik bilgi, hem de kliniğe yönelik pratik öneriler açısından kapsamlı bir başvuru kaynağı olarak hazırlanmış. Kırk altı bölüm olarak hazırlanan kitapta her türlü ayrıntıya değinilmiş, yaş gruplarına göre bağımlılıklar üzerinde durulmuş, ayrı ayrı maddeler konusunda bilgi verilmiş, adli ve etik konular, hatta doktorların madde kullanım bozukluğu ile ilgili bir bölüm bile hazırlanmış.

Elinizdeki kitap büyük bir emek ürünüdür ve Türkiye Psikiyatri Derneğinin *bilim, etik ve dayanışma* ilkeleri içindeki yolculuğunda taş üstüne taş koymaktadır. Başta yayına hazırlayan Dr. Cüneyt Evren ve yazarlar olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür eder şükranlarımı sunarım.

Prof. Dr. Ömer BÖKE

Türkiye Psikiyatri Derneği Genel Başkanı

Önyazı

Alkol ve madde kullanım bozukluğu (AMKB) yaygın olarak görülen, sadece bireyi değil, aileyi, toplumu ve genel sağlığı da olumsuz etkileyen kronik bir hastalıktır. Söz konusu hastalığın yaygınlığı ve getirdiği yük göz önünde bulundurulduğunda tanı ve tedavi süreci ayrı bir önem taşımaktadır. Ancak günümüz koşullarında tedavi ve takip sürecinin sadece bağımlılıkla ilgili özel merkezlerde yürütülmesi mümkün gözükmemektedir. Bu hastaların hem genel psikiyatri hizmetlerinden hem de genel sağlık hizmetlerinden faydalanabilmeleri, bu basamaklarda tanınmaları ve tedavi edilebilmeleri gereği doğmuştur, ancak tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu alanda zorluklar yaşanmaktadır.

AMKB tedavi oranlarına bakıldığında hastaların büyük bir bölümünün tedavi dışında kaldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar, AMKB'nun, tüm ruhsal hastalıklar içerisinde tedavi oranları en düşük hastalık olduğunu göstermektedir. AMKB olan hastalar hem toplum, hem de ne yazık ki sağlık çalışanları tarafından damgalamaya maruz kalmaktadır. Hekimler AMKB'nu tedavi etme konusunda gönülsüz davranmaktadır. Bu da bu alanda bir tedavi açığı oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca hastalığın özelliği gereği farklı motivasyon düzeyleri olan hastalar, bağımlılık alanında uzmanlaşmış merkezlere ulaşma güçlüğü de eklendiğinde tedaviden uzaklaşmaktadır. AMKB hastalarının tedavisindeki aksamanın bir diğer nedeni de bu hastalara ulaşabilecek sağlık çalışanlarındaki pratik bilgi ve deneyim eksikliğidir.

Bu kitaptaki bölümler hazırlanırken, güncel ve kanıta dayalı verilerin sunulmasının yanı sıra, ülkemizdeki koşullar ve klinik deneyimler de göz önünde bulundurulmaya çalışılmıştır. Bu kılavuzla, psikiyatri uzmanları ve uzmanlık öğrencilerine, ayrıca birinci basamak sağlık hizmeti sunan pratisyen hekimler ve aile hekimlerine, AMKB alanındaki uygulamalarında yol gösterici olmaya çalışılmıştır. Bu kitabın amacı, AMKB'nu taramak, tanımak ve tedavi etmek için kanıta dayalı bilgiler ışığında pratik ve kolay anlaşılır bir kaynak sunmaktır. Titizlikle hazırlanan bu kitabın meslektaşlarımıza ve hastalarımıza fayda sağlamasını diliyoruz.

Doç. Dr. Cüneyt EVREN

Yayına Hazırlayan

1 Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğunun Nörobiyolojisi

Ebru ALDEMİR, Ali Saffet GÖNÜL

Giriş

Alkol ve madde kullanım bozukluğu; zihnin madde kullanımıyla sürekli meşgul olması, kompulsif bir şekilde maddeye erişim ve kullanma, madde kullanımını sınırlandırmada güçlük ve maddeye erişim önlendiğinde ortaya çıkan olumsuz duygulanım (disfori, anksiyete, iritabilite gibi) ile karakterize, kronik ve tekrarlayıcı bir bozukluktur.

Nörobiyoloji alanında yapılan ilk dönem çalışmalarının çoğu, bağımlılık yapıcı maddelerin akut ödüllendirici etkilerine yoğunlaşmıştır. Ancak son yıllarda odak, depresme eşliğini düşüren kronik madde kullanımının beyinde neden olduğu değişikliklere kaymıştır. Bu araştırmaların temel amaçlarından biri; ara sıra ve kontrollü madde kullanımından, kontrolsüz madde kullanımı ve kronik bağımlılığa geçişe aracılık eden moleküler ve hücresel değişiklikleri anlamaktır. Madde kullanımı olan bireylerin sadece bir kısmında bu geçiş olduğu için, bireysel farklılıklara neden olan nörobiyolojik faktörler, ilgiyi çeken bir diğer araştırma alanıdır.

Bağımlılık, yineleyen bir döngü içinde, zamanla kötüleşen, beyin ödül, stres sistemleri ile yürütücü işlevlerde nöroplastik değişikliklerle karakterize, üç evreli bir hastalık olarak tanımlanabilir: *Aşırı kullanım/intoksikasyon evresi, çekilmel/olumsuz duygulanım evresi, zihinsel uğraşı/beklenti evresi* (Koob ve Volkow 2016). Psikiyatri, beyin görüntüleme ve sosyal psikoloji çalışmalarından gelen bilgilerin birleşiminden türetilen bu üç evre, bağımlılığın nörobiyolojisinin incelenmesi için bir keşifsel çerçeve sunmaktadır (Goldstein ve Volkow 2002, Koob ve Le Moal 1997) (Şekil 1).

Dürtüsellik, “içsel ve dışsal uyarılara verilen hızlı ve planlı olmayan tepkilere meyilli olmak” şeklinde tanımlanabilir. Bu hızlı ve planlı olmayan tepkilerin doğurabileceği olumsuz sonuçlar göz ardı edilir (Moeller ve ark. 2001). Kompulsivite ise aşırı ve uygunsuz, tekrarlayıcı eylemlerdir (Berlin ve Hollander 2014). Dürtüsel davranışlara sıklıkla haz ya da tatmin olma duygusu eşlik ederken, kompülsiyonlar gerginlik veya anksiyeteyi azaltmaya hizmet eder (Berlin ve Hollander 2014). Bu bağlamda bireyler, zamanla dürtüsel madde kullanımından kompulsif madde